

TRANSYLVANIA NÉPMOZGALMA

A Magyarországtól Romániához csatolt területen élő, kisebbségi sorsba került magyarság létének és fennmaradásának kérdése megköveteli, hogy magyar falusi és város lakó tömegeink művelődési helyzetképét, életszínvonalát, társadalmi és gazdasági fejlődésének irányát minél elmélyedőbb alapossggal megismerjük, de túl e minőségi szempontokon nem kell-e ugyanakkor figyelmünket fokozottabban a mennyiségi kérdések, a számszerű népmozgalmi adatok felé fordítanunk? Mert művelődési, erkölcsi, szervezeti és gazdasági kérdéseink mélyén ott rejtőzik a gyökérprobléma: népességünk számszerű fejlődése vagy hanyatlása. Csak ennek ismeretében kerülhetjük el, hogy valaha katasztrófális meglepetések ne érjenek, sőt nemzetpolitikai törekvéseinknek is irányítást adhatnak e rideg számok. Magyar statisztikai adatgyűjtés hiányában a román statisztikai közlések földolgozása és kritikai vizsgálata útján kell népességfejlődésünk jelenségeiről tájékozódunk.

Jelen tanulmány keretében a Magyarországtól Romániához csatolt terület népességének természetes szaporodását vizsgáljuk meg a világháború után. Nem vesszük külön-külön vizsgálat alá a természetes szaporodás két alaptényezőjét: a születési és halálozási adatokat, mert ezek beható és tudományos taglalásának csak akkor volna értelme és lehetősége, ha e terület népességéről a háború után pontos és részletes kormegoszlási, nemek szerinti, családi állapotra vonatkozó, nemzetiségi, vallási, foglalkozási stb. statisztikánk volna. Sajnos, az a helyzet, hogy ezek közül egyikkel sem rendelkezünk. A háború után ugyanis csak 1930-ban hajtottak végre rendes népszámlálást Románia területén, ennek eredményeit azonban ilyen részletezéssel még nem tették közzé. Mindössze nemzetiségi adatokat közöltek megyénként, de azt is csak magánforrásban.¹ Így kénytelenek vagyunk egyelőre pusztán a természetes szaporodás adatait összefoglalni s ezekből megállapítani, milyen irányban és milyen ütemben fejlődik Transylvania népessége.

Megjegyezzük, hogy az utóbbi években igen sokat foglalkoztak szakemberek és közírók a transylvan népszaporodási viszonyokkal. E tanulmányok legtöbbször hibája az, hogy egy-két esztendő adataiból indulnak ki és vonnak le általános érvényűnek hitt következtetéseket, Egy másik irányban is találunk felületességet, amennyiben egy-egy községnek, egy-egy anyakönyvi hivatal ada-

¹ Dragomir Silviu: La Transylvanie roumaine et ses minorités ethniques, Bucureşti. 1934.

tainak sorából következtetnek szintén törvényszerűségekre. Pedig tudni kell, hogy a népmozgalmi jelenségek a statisztikailag megfigyelt oly tömegszerű tünetmények közé tartoznak, amelyeknél a széleskörű adatgyűjtést és a hosszú időszakasz megfigyelését nem lehet elmellőzni akkor, ha a viszonyok általános és tényleges alakulásáról megbízható képet akarunk szerezni. Éppen ezért másfél évtized adatait foglaltuk össze e tanulmány táblázataiban s az így nyert eredményeket megpróbáljuk egy-egy helyen a világháború előtti évek eredményeivel is egybevetni.

A Magyarországtól Romániához csatolt terület népességét az 1910. és 1930. évek népszámlálásai a következőnek találták:

Év	Terület km. ² -ben	Népesség száma	Népsűrűség
1910	102.282	5,236.305	51.19
1930	102.282	5,543.250 ²	54.20

Húsz esztendő alatt tehát itt a népesség ténylegesen 306.945 fővel szaporodott, ami 5.86%-os szaporodásnak felel meg. Ez az arányszám igen alacsony. Mint alább a természetes szaporodás adataiból látni fogjuk, legfőbb magyarázata ennek az alacsony szaporodásnak az erős elvándorlás. Sem a természetes szaporodás háború alatti csökkenése, sem a békeszerződéseket követő nagyarányú expatriálás nem magyarázza meg önmagában a népességnek ilyen alacsony tényleges szaporodását; megállapítható, hogy e terület népessége a külső és belső vándorlások mérlegéből állandóan veszteséggel kerül ki. Ennek a ténynek — mint alább látni fogjuk — nemzetiségi szempontból is jelentősége van.

A TERMÉSZETES SZAPORODÁS ADATAI.

Rátérve a természetes szaporodás vizsgálatára, állapítsuk meg legegyszerűbben azt, hogy milyen források állanak rendelkezésünkre. Népszaporodási adatokat közöl megyénkénti részletezéssel a román statisztikai évkönyv,³ időnként közzétesz ilyenemű adatokat a román statisztikai szemle is⁴, 1932 óta pedig külön folyóirat je-

² Az egyetlen eddig hivatalos népszámlálási kiadvány az „Indicatorul Statistic al satelor din România. București, 1932.” 5,549.441 főben állapítja meg Erdély lakosságát 1930-ban, a fenti adatot Dragomir S.: La Transylvanie roumaine et ses minorités ethniques Bucarest, 1934, c. kiadványa tartalmazza, mely azonban nemzetiségi megoszlást is ad s így az alábbi fejtegetésekre való tekintettel mi ezt használtuk.

³ Anuarul Statistic al României, București. Institutul de Statistica Generală a Statului.

⁴ Buletinul Statistic al României. Publicat de Institutul de Statistica Generală a Statului.

lenik meg Manuila Sabin dr.-nak, a román népszámlálási és népmozgalmi intézet igazgatójának szerkesztésében⁵ a romániai népmozgalomról szintén megyénkénti részletezéssel. E forrásoknak nagy hiánya, hogy az adatokat nemzetiségileg nem részletezik, ami pedig Transylvania vegyes népességét tekintve igen fontos lenne. Ennél a hiánynál azonban még sokkal nagyobb hiba az, hogy a román demografusok viszont igen sűrűn használnak fel különböző politikai célú tanulmányaikban olyan népmozgalmi adatokat az egyes romániai nemzetiségekről, melyeknek részletes hivatalos kimutatását seholsem találjuk meg. Így a román statisztikai évkönyvek megyénként csak az összes lakosságra közlik a népmozgalmi adatokat, felekezeti részletezést ugyan adnak, de már csak a tartományok szerint. Az új népmozgalmi havi füzet is csak 1933. évi 10-ik számában hoz először nemzetiségi részletezést a romániai megyék népmozgalmáról. Abból az egy-két évi adatból, amely így rendelkezésre áll, aligha lehet általános érvényű tanulságokat levonni. Manuila Sabin dr. egy egyesülési emlékalumban⁶ összeállította Transylvania népmozgalmi adatait 1920—1927 évekre, de nemzetiségi részletezést itt sem ad. Ezzel szemben határozott megállapításokat találunk az 1934. és 1935. években megjelent politikai szándéku román cikkekben és könyvekben az itteni kisebbségi lakosságnak természetes pusztulásáról és a románsággal szemben való állandó térvesztéséről.⁷ Megnyugtató eredményeket csak akkor fogunk elérni, ha alapos és kritikai tanulmányozás tárgyává tesszük ezen népmozgalmi adatokat és a rendelkezésre álló források és adatsorok teljes anyagának figyelembevételével vonjuk le következtetéseinket.⁸

Tizenhat év alatt Transylvania népessége 729.488 főnyi természetes szaporulatot mutat fel. Ez évi 45.583 fő átlagos szaporodásnak felel meg. Ha végigkísérjük az évi természetes szaporodás sorának tényleges alakulását, akkor meglehetősen nagy ugrásokat találunk benne. Ez is mutatja, hogy mennyire nem szabad egyetlen, vagy néhány év szaporodási adataiból hirtelen általános következtetéseket vonni. A minimumot 1935 (30.005) és 1927 (35.330) évek szaporodási adatai képviselik, a maximumot 1930 (58.796) és 1921 (57.615) éveké.

⁵ "Buletinul "Demografic "al "României. "Publicație "oficială "a "Institutului "de "Demografie și Recensământ. Director: Dr. Sabin Manuila.

⁶ Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul 1918—1928. București, 1929. p. 667—677.

⁷ S. Manuila: Les problemes démographiques en Transylvanie „Revue de Transylvanie„ 1934. 1. sz.

S. Manuila: România și revizionismul. „Archiva pentru Știința și Reforma Socială“ 1934. 1—2. sz.

P. Râmneanțu: Calcularea populației viitoare din Banat Crișana Maramureș... și România. Buletin Eugenice și Biopolitic. 1935. 1—3. sz.

P. Râmneanțu: Studiu asupra depopulării Banatului. „Bul. Eugenice și Biopolitic 1935. 7—9. 10—12. sz. 1936. 1—2. sz.

⁸ A magyar statisztikai irodalomban Transylvania háború utáni népmozgalmáról komoly és szakszerű beszámoló csak 1929-ben jelent meg Kovács Alajos dr. tollából: Transylvania népmozgalma vallásfelekezetek szerint 1921—1927. években. „Magyar Statisztikai Szemle” 1929. évf. 12. sz. 1207—1214. l.

**A természetes szaporodás arányszámái Transylvania megyéiben 1000 lakosra vonatkoztatva
1920—1935. években.**

Megye	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935
Alba	8.3	14.6	15.5	10.9	10.2	9.2	9.6	8.7	10.6	7.2	12.2	9.4	10.2	6.4	7.8	7.0
Arad	8.5	6.7	4.6	6.2	2.9	3.0	2.1	2.7	4.6	3.4	6.0	3.1	1.9	1.7	2.2	—0.4
Năsăud	4.3	9.4	11.2	11.2	10.2	11.1	9.4	7.9	12.8	10.0	10.1	11.6	10.3	9.7	7.9	5.7
Bihor	17.0	13.0	10.3	7.3	10.2	7.9	7.0	7.0	9.1	9.4	12.2	8.9	11.2	6.4	8.3	6.4
Braşov	7.9	10.7	9.3	9.3	8.6	8.4	8.3	8.6	10.7	9.0	10.3	9.7	7.4	9.6	8.3	7.7
Ciuc	12.5	17.3	11.6	12.8	15.5	14.5	12.4	9.9	12.6	9.8	14.8	11.1	10.9	11.1	9.2	9.9
Făgăraş	4.2	10.7	11.0	9.3	8.1	9.2	4.9	5.6	4.8	5.4	6.7	4.6	6.9	7.4	4.7	3.5
Treiscaune	8.3	12.1	11.9	11.5	11.2	9.3	8.0	7.3	9.7	7.6	10.5	9.0	8.2	8.5	7.7	5.4
Hunedoara	6.2	8.9	9.5	8.4	6.4	4.9	5.1	4.1	8.1	4.9	7.6	5.5	5.1	2.2	0.8	—0.3
Târnava-Mică	10.8	12.1	14.5	14.1	12.6	13.1	15.5	13.0	16.2	12.9	16.9	13.7	14.5	12.6	10.5	10.7
Cluj	7.3	10.9	11.0	10.1	10.0	9.2	9.1	7.9	11.1	9.1	11.9	10.3	10.0	9.6	9.1	6.5
Caraş-Severin	3.4	4.0	4.6	2.9	1.4	1.6	0.4	—0.1	3.5	0.2	3.8	2.2	0.6	—0.6	—0.5	—3.0
Mureş	8.9	12.6	12.7	11.5	11.2	11.4	13.1	12.6	12.9	10.3	14.3	12.9	12.2	10.0	8.8	8.4
Maramureş	1.3	14.2	16.6	15.8	21.9	17.4	13.4	12.5	17.8	14.6	17.4	15.0	15.6	13.8	11.2	12.9
Târnava-Mare	6.4	11.6	10.4	10.1	9.9	8.4	10.2	8.0	12.4	11.4	12.6	10.8	9.4	10.9	7.5	8.2
Sătmar	9.7	12.4	3.3	13.0	10.5	10.2	9.8	8.5	13.2	10.8	14.0	10.9	11.1	10.0	10.8	9.0
Sibiu	6.8	12.3	11.2	9.1	10.5	7.9	8.0	8.5	10.0	7.3	11.4	9.5	8.6	9.6	7.5	6.3
Sălaj	13.5	12.1	15.6	10.9	13.8	10.4	10.0	9.7	14.0	12.5	15.2	12.2	11.8	10.6	11.7	10.2
Someş	10.4	13.0	12.4	10.9	9.7	9.5	11.3	8.0	14.0	11.7	13.4	12.4	13.2	11.2	9.1	8.4
Timiş	7.4	5.7	3.7	2.8	0.1	1.5	—0.3	0.6	1.2	0.6	2.9	0.5	—0.9	0.6	0.1	—1.6
Turda	10.2	13.5	12.9	14.4	14.2	13.2	14.4	12.8	17.4	14.8	17.8	17.4	15.6	12.1	12.4	11.6
Odorheiu	10.9	12.3	8.7	12.3	10.1	10.2	9.1	5.8	9.3	11.8	12.5	11.7	10.2	10.2	5.2	6.0
Átlagban	8.5	10.5	10.1	9.0	8.6	7.3	7.4	6.5	9.8	7.8	10.7	8.5	8.2	7.0	6.5	5.2

Az egyes megyék és vidékek szaporodásának fejlődését a területváltozásokra való tekintettel csak az összlakossághoz viszonyított arányszámokból mérhetjük meg helyesen. Az előző oldali táblázat tartalmazza ezeket az arányszámokat, úgy amint azokat a román hivatalos és fentebb felsorolt kiadványokból merítettük.

A természetes szaporodás 1000 lélekre vonatkoztatott arányszámainak táblázatában igen hullámzó sorokat kapunk. A maximumot Maramureş megye szolgáltatja 1924. évi 21.9%-os szaporodásával, a minimumot Caraş-Severin vármegye 1935. évi 3.0%-os fogyásával. De a hullámlás nemcsak az egyes megyék adatai között jelentős, hanem ugyanazon megye különböző évi adatai között is. Így különösen szembevetendő Maramureş megye 1920. évi 1,3%-os szaporodása az 1924. évi 21.9%-os arányszámmal szemben. Bár ennek minden valószínűség szerint adatgyűjtésbeli okai is vannak, a többi megyék különböző évi adatainak általános ingadozása is jelentékeny.

A 16 esztendő népszaporulatát mutató sorokból határozott fel- vagy lefelé menő irány nem olvasható ki. Igaz ugyan, hogy az utolsó 5 év adatai lefelé hajlást jeleznek, de ilyen lefelé hajlást mutattak már az 1924—1927 évek adatai is, melyek után jelentkezett viszont a sorok együttes legnagyobb fellendülése (1930).

Transylvánia népességének természetes szaporodása már a háború előtt az országos átlag alatt maradt és 11.59-et tett ki. A házasságokból született átlagos gyermekszámot nézve is a háború előtt *Transylvania szerepelt a legalacsonyabb arányszámmal: 3.76, míg az országos átlag 4.07 volt.*

Ha ""összeadjuk ""Transylvania ""természetes ""szaporulatát ""1920—1930 évekről és az 1930. évi román népszámlálás eredményére vonatkoztatva kiszámítjuk, hogy ezer lakosra évente átlag mennyi szaporodás esik, 8,7-es arányszámot kapunk. Ha az 1901—1910 közötti évek népszaporulatát adjuk össze e területre vonatkozóan⁹ és ezt az összeget az 1910-es népszámlálás lakosságára vonatkoztatjuk, évi átlagos természetes szaporodási aránynak 9.0%-ket kapunk. Megállapítható ebből, hogy Transylvánia népességének természetes szaporodása egy háború előtti és utáni évtized átlagát összevetve alig változott.

Vessünk egy pillantást Órománia területének népszaporodására is. Ha a mai Románia ezen 6 tartományának népszaporodási adatait a transylvan adatokkal összehasonlítjuk, akkor elég szomorú eredményekre bukkanunk¹⁰.

Legerősebb szaporodási arányt Románia tartományai közül Dobrugea és Moldova népe mutat fel; sorrendben utánuk Muntenia, Basarabia, Oltenia, Bucovina következnek; legutolsónak marad Transylvania, melyet szaporaság tekintetében még Bucovina népessége is felülmúl.

⁹ Járási pontossággal véve az áthasított megyék adatait.

¹⁰ Forrásaink az összehasonlítást csak 1924-től teszik lehetővé.

*Románia tartományainak népszaporodási arányszámai
1924—1935. években.*

Év	Oltenia	Munte- nia	Dobru- gea	Moldova	Basara- bia	Buco- vina	Transyl- vania	Egész Románia
1924.	14.3	16.5	20.7	18.9	17.6	12.6	8.6	14.1
1925.	18.4	19.4	18.9	18.1	13.9	12.4	7.9	14.1
1926.	15.3	17.5	20.0	20.0	13.7	11.0	7.4	13.4
1927.	11.6	15.1	15.6	17.5	13.9	10.9	6.5	11.9
1928.	15.5	18.5	19.2	21.4	17.3	12.0	9.8	15.1
1929.	10.0	14.1	17.6	18.9	14.9	10.7	7.8	12.3
1930.	14.9	16.4	19.0	20.1	20.5	13.0	10.7	15.4
1931.	11.6	14.3	12.2	17.3	14.4	11.5	8.5	12.5
1932.	15.3	18.3	20.6	17.6	15.8	11.4	8.2	14.2
1933.	13.5	15.6	20.8	17.9	16.8	11.5	7.0	13.3
1934.	12.8	15.0	17.2	14.9	13.2	7.5	6.5	11.7
1935.	9.4	12.9	15.9	14.3	7.8	7.6	5.2	9.6
12 év nép- szaporodási arányaszámai	12.6	14.9	16.6	16.4	13.9	10.5	7.6	12.4

Ez utóbbi jelenség adta a román demografusoknak azt az örvendő felkarolt gondolatot, miszerint Románia népességének természetes fejlődése néhány évtized múlva azt fogja eredményezni, hogy az erőteljesen fejlődő tiszta román jellegű tartományok népessége a vegyes népességű gyengén szaporodó tartományok kisebbségi lakosságával szemben olyan többséget fog elérni, amely egymagában mentesíti Romániát a kisebbségi kérdéssel való komolyabb foglalkozás és annak megoldása alól.

A romániai kisebbségi kérdés elintézése felett ilyen módon napirendre térni aligha lehet.

Hiszen a nagy többségben román tartományok népszaporodása csak akkor befolyásolhatná lényegesen a vegyes lakosságú tartományok népmegoszlásának képét, ha az előbbiekből az utóbbiakba erős bevándorlás folyna. A belső vándorlási statisztikák és az egyes tartományok természetes és tényleges szaporodásának adatai azonban épp ellenkezőleg azt mutatják, hogy a vegyes népességű tartományokból folyik jelentős elvándorlás a többi tartományokba. Igaz, hogy ezzel a mozgási iránnyal szemben jelentkezett egy betelepítési áramlat, mely a régi román tartományokból tisztviselőket, tanerőket, katonákat vitt be az erős kisebbségi lakos-

sággal rendelkező területekre, de ez a betelepítés csak az első időkben mozgatótt meg nagyobb tömegeket. Másrészt ezáltal éppen városlakó, nem szapora elemek jutnak nagyrészt az új területekre, akiktől tehát nem várható olyan szaporodás, mely az illető tartomány nemzetiségi képében jelentős eltolódásokat okozhatna.

De nem képzelhető el a kisebbségi kérdés fontosságának elenyészése az egyes romániai nemzetiségek természetes szaporodási arányának különbözősége alapján azért sem, mert Romániában *a kisebbségek abszolút száma akkora* (több mint 5 millió lélek), *hogy ennek a néptömegnek a jelentősége* — százalékarányára való tekintet nélkül — *elhanyagolható sohasem lesz.*

Érdekes egymás mellé állítani Románia történelmi és új tartományainak népszaporodását. A történelmi tartományok (Munténia, Moldova, Oltenia) lakossága az 1924—1935 közt eltelt 12 esztendő alatt 1,530.037 fővel szaporodott; az új tartományoké (Basarabia, Bucovina, Dobrugea, Transylvania) 1,315.861 fővel, tehát közel ugyanannyival.

A természetes népszaporodás mértéke két alaptényezőnek: a születési és halálozási különbözetnek az eredménye. Ezen alaptényezők egyenkénti részletes megfigyelésébe itt nem bocsájtkozunk, de rá kell mutatnunk arra, hogy a születési arányszám Dobrugeában és Moldovában a legnagyobb, Transylvániában a legkisebb. A halálozási arányszámoknál is Moldova és Dobrugea járnak magasság tekintetében az élen, de itt már sokkal közelebb zárkóznak hozzájuk a többi tartományok. Míg Transylvania a születési arányszám tekintetében megingathatatlanul az utolsó helyen áll a romániai tartományok között, addig a halálozási arányszám tekintetében az országos átlagnál jobb a helyzete.

FELEKEZETEK KÖZÖTTI ÖSSZEHASONLÍTÁS.

Az eddigiekben letárgyaltuk Transylvania népszaporodásának adatait a világháború után és összehasonlítottuk a kapott eredményeket Románia többi tartományának népszaporodási viszonyaival. Most nézzük meg Transylvániát közelebbről s próbáljuk meg az általános szaporodási adatok mögött az egyes népcsoportok, vallásfelekezetek, vidékek különös vagy jellemző egyéni viszonyaira is világosságot deríteni. Mint fentebb már említettük, nem állanak rendelkezésünkre — sajnos — olyan részletes népszámlálási adatok, melyek a különböző tanulságos kombinációkra módot adnának, így az alábbiakban csak az egyes vallásfelekezetekhez tartozó népességnek, a városi és falusi lakosságnak különleges szaporodásával fogunk foglalkozni és következtetéseket fogunk vonni egy-egy nemzetiségileg egységes vidék szaporodása alapján az egyes transylvan nemzetiségek szaporodására.

Természetes szaporodás Transylvániában az 1924—1933 években¹ vallásfelekezetek szerint.

Év	Összes	Ortodox	Gör. kat.	Róm. kat.	Protestáns	Református	Unitárius	Baptista	Izraelita	Egyéb
1924	47.224	12.838	16.495	6.400	8.828	—	—	—	2.738	75
1925	43.373	10.940	16.017	6.380	8.020	—	—	—	2.027	11
1926	40.013	9.923	15.272	5.330	7.656	—	—	—	1.912	80
1927	35.181	8.530	13.365	5.333	6.283	—	—	—	1.621	49
1928	52.709	15.225	19.629	6.735	2.554	6.656	—	—	1.634	276
1929	42.640	11.724	16.845	5.003	1.706	5.300	626	—	1.294	142
1930	58.706	18.017	21.377	7.492	1.991	7.169	742	—	1.686	232
1931	47.643	14.035	18.420	6.103	2.010	5.498	678	580	1.288	969
1932	46.108	13.467	18.931	5.150	1.602	4.907	564	443	1.020	24
1933	39.903	9.643	16.260	5.284	1.894	4.716	534	474	1.008	90
	453.500	124.342	172.611	59.210	42.544	34.246	3.144	1.497	16.228	322
Évi átlagos szaporodás	45.350 ²	12.434	17.261	5.921	1.840 ³	5.707	628	499	1.623	32
%-ban	100.0	27.1	37.6	12.9	4.0	12.4	1.4	1.1	3.5	0.0
Ezer ugyanolyan felekezeti lakosra esik átlag	8.1	5.7	13.5	6.6	6.8	8.3	9.2	—	5.7	—

¹ Felekezeti részletezésű adatok 1934 és 1935. évekre nem állnak még rendelkezésünkre.

² Az össznépesség átlagos évi szaporodása nem egyezik meg az egyes felekezetekhez tartozók átlagos szaporodásának összegével, mivel a protestáns felekezeteknél a csak együttesen megadott évek szaporodása az átlagokban nem szerepel. Az átlagok összege 45.881.

³ Ez az átlag csak az 1929 és következő évekre és csak az e rovatban maradt evangélikusokra vonatkozik.

A megelőző oldal táblázata Transylvania természetes szaporodását mutatja be 1924—1933 években felekezeti részletezéssel.

A reformátusokat és unitáriusokat 1928, illetőleg 1929-ig a protestánsok között mutatták ki. Baptista, adventista felekezet 1930 óta szerepel a kimutatásokban, addig valószínűleg az egyebek rovatában kell keresnünk, de adataik jelentős megnövekedése arra mutat, hogy az utóbbi években áttérés folytán sok hívőt nyertek a többi felekezetektől. A természetes szaporodás adatainak az egyes felekezetek közötti összehasonlítása végett összeadtuk a felsorolt 10 év adatait és kiszámítottuk az évi átlagos szaporodást. (Természetesen a nem teljes évsorozatú adatoknál az átlag csak a feltüntetett évekre számított ki, a protestáns felekezet rovatában csak az 1929—1933 évek adatait adtuk össze, így az átlag csak az evangélikusokra vonatkozik.)

Az 1930 évi népszámlálás felekezeti statisztikáját a természetes szaporodás felekezeti arányszáma mellé állítva, a következő képet kapjuk:

Vallásfelekezetek	1930. évi lélekszám ¹⁾		1924—1933. évek természetes szaporodásának átlaga	
	abszolút szám	%	abszolút szám	%
Ortodox	2,156.324	38.9	12.434	27.1
Gör. kat.	1,219.515	22.0	17.261	37.6
Róm. kat.	881.377	15.9	5.921	12.9
Református	670.733	12.1	5.707	12.4
Izraelita	282.706	5.1	1.623	3.5
Evangélikus	266.076	4.8	1.840	4.0
Unitárius	66.519	1.2	628	1.4
Egyéb	—	—	467	1.1
Összesen:	5,543.250	100.0	45.881	100.0

Ezen összehasonlításból kitűnik, hogy messze arányszámán felül szaporodik Transylvania gör. katolikus lakossága, igen enyhén lépi túl a reformátusok és unitáriusok szaporodása saját népi arányszámukat, a többi felekezet mind gyengébben szaporodik, de messze kiugrik közülök a gör. keleti román egyház igen alacsony szaporodási arányszámával. Ugyanezt a képet kapjuk, de pontosabb megvilágításban, ha kiszámítjuk az 1000 lélekre eső szaporodást. Az 1930. évi népszámlálás felekezeti eredményeiből és a szaporodási adatokból kiszámíthatjuk a felekezetek 1933 évi valószínű lélekszámát (a kivándorlás ez években minimális) és ehhez, mint felső határhoz viszonyítva, az egyes felekezetekhez tartozó lakosság szaporodását. A kép tanulságosabbá való tételére állítsuk az így kapott adatsor mellé a háború előtti adatokat, melyeknél azonban figyelembe kell vennünk egyrészt azt, hogy csak a teljes egészük-

¹ Előzetes adatok. Moldovan V.: Le nouveau regime des cultes en Roumanie. „Revue de Transylvanie” 1934. 3. sz.

ben Romániához csatolt megyékre vonatkoznak, másrészt, hogy ezek az adatok a közölt népek közép népességéhez viszonyulnak: míg a háború utániak a 10 éves időtartam utolsó évének népességszámához. Ennek következtében a háború utáni arányszámok ténylegesen nem annyival alacsonyabbak, mint a kimutatásból kiolvasható. Azonban az egyes felekezetek között ugyanabban az időközben mutatkozó különbségekre, valamint a két időszak közötti változásnak az egyes felekezetek szerint való különböző mértékére e kis táblázat igen jól rámutat.

Vallásfelekezetek	A természetes szaporodás arányszáma 1000 azonos hitfelekezetű lakosra számítva	
	1924 — 1933. évek átlaga	1909—1912. évek átlaga ¹²⁾
Ortodox	5.7	8.1
Gör. kat.	13.5	12.2
Róm. kat.	6.6	11.6
Református	8.3	12.7
Evangélikus	6.8	9.8
Izraelita	5.7	19.4
Unitárius	9.2	11.8
Összesen:	8.1	10.6

Messze kiugrik a gör. katolikusok szaporodási arányszáma a háború utáni időkben, viszont a legalacsonyabb szaporodást Transylvániában a gör. keletiek mutatják, mindkét időközben egyaránt. Tudjuk, hogy transylvániai viszonylatban a gör. kel. és gör.kat. felekezetű lakosság kevés kivétellel román nemzetiségű (1910-ben 92.3%); a róm. kat., református, unitárius és izraelita vallásúak nagyrészt magyarok (1910-ben 79.2%); az evangélikus felekezetűek németek (1910-ben 82.6%). Ezeknek az adatoknak ismeretében egyáltalán nem látszik igazoltnak a transylván kisebbségi nemzetiségek igen gyenge szaporodásáról terjesztett állítás, mert igaz ugyan, hogy a legjobban szaporodó transylván vallásfelekezet a gör. katolikus s ez legnagyobb részben román nemzetiségű szaporodást jelent, de viszont a legnagyobb transylván román egyház, a gör. keleti, szaporodás tekintetében utolsó helyen áll.

Feltűnő az, hogy míg a világháború előtt a transylván izraeliták a legnagyobb szaporodási arányszámot mutatták, addig a háború után a gör. keletiekkel együtt utolsó helyen állanak.

Az ezekből az adatokból leszűrhető tanulságokat és megállapításokat azonban óvatosan kell kezelni. Az összehasonlítási alapot ugyanis az 1930. évi román népszámlálás előzetes felekezeti adatai képezik, melyek a végleges adatok közzétételével változást szenvedhetnek. Ezt a változást valószínűvé teszi többek között az is, hogy

¹² Lásd: Kovács Alajos dr.: Transylvánia népmozgalma vallásfelekezetek szerint 1921—1927 években. Magy. Stat. Szemle, 1929. évi 12. sz. 1207—1214 l.

míg az előzetes népszámlálás adatai szerint az erdélyi görög katolikus lakosok abszolút száma 1910—1930 között 23.304 fővel csökkent, ugyanazon idő alatt a gör. keletiek száma 353.067 fővel emelkedett, holott a hivatalos népmozgalmi statisztikák szerint a gör. katolikusok évi átlagos szaporodási aránya 13.5%, a gör. keletieké pedig csak 5.7%. Az említett 24.304 főnyi csökkenéssel szemben a gör. katolikus erdélyi lakosság 1924—1933 évig, tehát egy évtized alatt 172.611 fővel szaporodott.

A róm. kat., református és unitárius egyházak hiveinek lélekszámában az 1910 évvel szemben 126.329 főnyi apadást mutat ki 1930-as népszámlálás. Érdemes emellett megemlíteni, hogy ezen egyházak hívóinak száma a fent megvizsgált egy évtized alatt 104.898 fővel szaporodott a hivatalos népmozgalmi statisztika szerint. Ha a világháborús évtized valószínű szaporodását teljesen a háború és az azt követő veszteségek kiegyenlítésére fordítjuk, akkor is kb. 230.000 főnyi más okokkal magyarázandó veszteség mutatkozik a három felsorolt egyház terhére az 1930-as népszámlálás adataiban.

NEMZETISÉGEK KÖZÖTTI ÖSSZEHASONLÍTÁS.

Bár valamely személynek felekezeti hovátartozását sokkal könnyebb megállapítani, mint nemzetiségét, tehát ezekből az adatokból csak nagy óvatossággal vonhatók le következtetések, mindazonáltal alább leközljük a román népmozgalmi statisztika eddig közölt nemzetiségi eredményeit is Transylvaniara vonatkozóan.

Mint már említettük, nemzetiségi részletezést a román demografiai hivatalos közlések csak 1933 második felétől tartalmaznak. Egy csonka és két teljes évnek anyagát tekinthetjük tehát e viszony szempontjából át,¹ ami kevés ahhoz, hogy megbízható tájékoztatást adjon.

Összeadva a 2 év és 7 hónap természetes szaporodását nemzetiségenként és az 1930 évi népszámlálás nemzetiségi eredményei mellé állítva, az alábbi képet kapjuk Transylvaniaról:

Messze népi arányszámukon felül szaporodnak a rutének és jóval magasabban a románok is. A magyarok aránylagos szaporodása gyengébb, mint a népességben megállapított arányszámuk, a németeknél és zsidóknál még kedvezőtlenebb a kép.

¹ A népmozgalom évi összefoglalásai a román hivatalos kiadványokban nem tartalmaznak még 1934 és 1935 évre vonatkozólag nemzetiségi részletezést. Itt közölt táblázatunk adatai a havi adatközlések összegezéséből erednek. (Buletinul Demografic al României. 1933. 10. sz. — 1936. 4. sz.)

Nemzetiségek	1930. évi lakosság		Term. szaporodás 1933. VI. 1-től 1935. XII. 31-ig	
	abszolút szám	%	abszolút szám	%
Román	3,206.261	57.8	62.492	66.1
Magyar	1,353.675	24.4	19.896	21.1
Német	543.622	9.8	4.716	5.0
Zsidó	178.421	3.2	2.345	2.5
Rutén-orosz	36.576	0.7	1.215	1.3
Egyéb	224.695	4.1	3.784	4.0
Összesen:	5,543.250	100.0	94.448	100.0

Ennek az összehasonlításnak aggodalommal kell eltölteni bennünket a transylvan magyarság gyenge szaporodása felett. Ez az aggodalom mindenképpen indokolt, mert — minden számbavehető körülmény gondos mérlegelése után is — bizonyos az, hogy a transylvan magyarság szaporodása általában nem kielégítő. Alább a városi és falusi népszaporodás vizsgálatánál még beszélni fogunk e kérdésről, de már most leszögezni kívánjuk, hogy az életerő olyan mérvű csökkenéséről, mely belátható időn belül a transylvan magyarság kipusztulására vezetne, nem lehet szó.

Megpróbáltuk a román népmozgalmi statisztika nemzetiségi adatainak valamilyen ellenőrzését találni a jellegzetes egynemzetiségű vidékek szaporodásának vizsgálatával. E vizsgálódások eredménye megerősít bennünket abban a feltevésünkben, hogy a transylvan magyarság szaporodásának megrokkánásáról közölt hírek és adatok túlzottak. Ha például Transylvania megyéit úgy csoportosítjuk, hogy egy-egy nemzetiségileg egységes területet öleljenek föl e csoportok és e jellegzetes egynemzetiségű (persze — Transylvaniaról lévén szó — teljesen tiszta nyelvterületeket nem lehet keresni, hanem csak túlnyomóan egynyelvűeket) területeken az általános népszaporodást megfigyeljük, akkor egy-egy ilyen területen nyert kép jellemző lesz az ott túlnyomó többségben élő nemzetiség szaporodási viszonyaira is s így az egyes nemzetiségek közt összehasonlításokat tehetünk anélkül, hogy a népmozgalmi statisztika vitás értékű nemzetiségi adataival kellene dolgoznunk.

Transylvanában magyar lakosságúnak vehető Odorheiu, Ciuc és Treiscaune megyék területe. Még az 1930 évi román népszámlálás is 84.9 % magyar nemzetiségű lakost mutat ki ezen az együttes területen. Olyan megye, ahol a románság 80 %-on felüli arányt képvisel, az 1930 évi népszámlálás szerint mindössze kettő van: Alba és Hunedoara (együttesen 81.8 % román). E két megyének összes lakos-száma azonban felülmúlja a három előbb említett megyéét. E két csoport tehát egymással jól összehasonlítható.

Egyes nemzetiségi vidékek népszaporodási arányszámai Transylvániában

Megyecsoportok	1930. évi lakosság				Valószínű népesség 1935. jul. 1-én	Természetes szaporodás			
	Összesen	Román	Magyar	Egyéb		1920—1930-ig		1931—1935-ig	
		népesség %ban				abszolút szám	%-ben	abszolút szám	%-ben
(Odorheiu, Ciuc, Trei- scaune)	411.135	11.8	84.9	3.3	430.734	49.339	10.9	19.022	8.8
Tiszta román megyék (Alba, Hunedoara)	544.619	81.8	11.3	6.9	557.372	51.367	8.6	13.327	4.8
Kevert népességű me- gyék (Târnava-Mare, Temeş- Torontal, Braşov, Mureş- Turda)	1,104.151	42.6	23.8	33.6	1,133.553	77.717	6.4	27.569	4.9
Többi megyék (13 román többségű me- gye erős kisebbség- gel)	3,483.345	66.7	18.4	14.9	3,608.209	350.438	9.1	140.809	7.8
Összes megyék	5,543.250	57.8	24.4	17.8	5,729.868	528.861	8.7	200.727	7.0

De hiba volna csak az így kiragadott megyék adataiból következtetéseket vonni, azért a többi megyéket is megpróbáltuk két további csoportba osztva bemutatni. Az összehasonlítást két részben végeztük el 1920—1930-ig és 1931—1935-ig, mert 1930 az a dátum, melyre a népszaporodási adatokat vonatkoztatni lehet, minthogy ez Nagyrománia első népszámlálási felvételének időpontja.

A különböző megyecsoportok népességének szaporodási adatait akkor hasonlíthatjuk helyesen össze, ha a természetes szaporodást az összlakosság %-ában fejezzük ki. Erre szolgál az előző oldalon látható táblázatba foglalt kimutatás.

E statisztikai táblából néhány érdekes tanulságot vonhatunk. Bizonyos, hogy annak a több mint négyszázezer főnyi népességnek a szaporodása, mely 85%-ban magyarokból áll, jellemző az azon vidéki magyar nemzetiségű lakosok szaporodására. Ugyanígy jellemző az illető területen lakó román nemzetiségű népesség szaporodását annak a több mint félmillió lakosú területnek adatai, melyeken a román lakosság 82%-os többségben él. Mármint azt látjuk, hogy a magyarlakta területek népessége sokkal jobban szaporodik Transylvániában, mint az egységes román területeké. De jobban szaporodik a többi megyecsoportok népességeinél is. A székelylakta megyék 1920—1930 években átlag 10.9%-os szaporodásával szemben a 2 legtisztább román megye 8.6%-os szaporodása áll; 1931—1935 évekre a székelylakta megyék szaporodási arányszáma 8.8%-os, a két tiszta románé 4.8%. A negyedik csoportba sorozott román többségű megyék átlagos szaporodási arányszáma is kisebb a székelylakta megyéknél (9.1‰ és 7.8‰).

Próbáljuk meg összehasonlítani ezeket az eredményeket ugyané területek háború előtti szaporodási viszonyaival, 1901 és 1910 között eltelt évtizedre a következő képet kapjuk:

Megyecsoport	Természetes népszaporodás 1901—1910. között	
	abszolút számban	Ezer lakosra (1910. évi) eső átlagos évi szaporulat
I. Odorheiu, Ciuc, Treiscaune	40.456	9.7
II. Alba, Hunedoara	41.785	7.4
III. Mureș, Brașov, Târnava-Mare, Timiș	69.999	7.2
IV. Többi 13 megye	321.413	9.8
Egész Ardeal együtt:	473.653	9.0

A székelylakta megyék szaporodási aránya tehát a világháború előtti évtizeddel szemben 1920 és 1930 között emelkedett, viszont az 1930 utáni években alacsonyabb amannál. A tiszta román megyéknél ugyanez a helyzet. A vegyes és a román többségű, de erős kisebbségekkel bíró megyéknél állandó a csökkenés.

Fentiekből megállapítható, hogy a magyarlakta vidékek népszaporodása Transylvániában jobb a jellegzetes román vidékéknél és nem rosszabb Transylvania bármely más részének népszaporodásánál sem. Ez féligmeddig megnyugtató kép számunkra. További kérdés aztán az, hogy a románlakta vidékeken szétszórt magyarság szaporodása milyen? A transylvan magyarság nagyobb fele nem a magyarlakta részen él, hanem szétszórvva Transylvania többi részén, különösen a nagyobb városokban és nyugati határ mentén. Ezeknek a magyar csoportoknak a szaporodási viszonyairól a megyénkinti elkülönítés módszerével nem tudunk képet kapni. Alább a népszaporodás falusi és városi viszonylatban való vizsgálatánál erről a témáról még szólni fogunk, mielőtt azonban erre áttérnénk, alább összefoglaljuk az egész székelylakta föld népszaporodási képét.

Az a három vármegye, melyeket az előző táblázatokban, mint székelylakta megyéket szerepeltettünk, csak egy részét adja a székelylakta vidéknek, melyhez Mureş és Braşov megyék is szorosan hozzátartoznak. Ennek az öt megyének együttesen 1930-ban 868.022 fő lakossága volt. Az összlakosságnak ugyancsak az 1930. évi román népszámlálás nemzetiségi adatai szerint 59.58%-a magyar nemzetiségű, 30.48%-a román és 9.94%-a egyéb.

A természetes szaporodás 1920—1935. években.

Megyék	Össz-lakosság 1930-ban	Román	Magyar	Egyéb	Természetes szaporodás			
					Összesen		Ezer lakosra jut	
					1920— 1930-ig	1931— 1935-ig	1920— 1930-ig	1931— 1935-ig
					%			
I. Odorheiu	129.917	4.7	91.8	3.5	13.712	5.763	9.6	8.5
Ciuc	145.661	14.4	82.8	2.8	20.350	7.885	12.6	10.2
Treiscaune	135.557	15.8	80.7	3.5	15.277	5.374	10.3	7.6
I. együtt:	411.135	11.8	84.9	3.3	49.337	19.022	10.9	8.8
II. Mureş	289.378	45.9	42.6	11.5	33.458	15.555	10.6	10.2
Braşov	167.509	49.9	26.7	23.4	13.887	7.323	7.5	8.4
II. együtt:	456.887	47.3	26.8	15.9	47.435	22.878	9.4	9.6
Együttvéve:	868.022	30.4	59.6	10.0	96.774	41.900	10.1	9.2

A székelylakta vidék szaporodása — mint Transylvaniaé általában — erősen csökken. Braşov megye szaporodása mutat egyedül emelkedést, de ennek részbeni oka valószínűleg az, hogy 1926-ban hozzátartolták Treiscaune és Făgăraş megyének egy-egy jelentős részét, mely részek szaporodása az első időszaknak csak felében, a második időszak egész tartamában befolyásolták a megye népszaporodási képét. A többi megyéknél igen komoly csökkenéseket találunk.

A FALUSI ÉS VÁROSI LAKOSSÁG SZAPORODÁSA.

Térjünk át a falusi és városi lakosság szaporodására. Transylvanianak e 2 csoportba sorozott lakossága a román hivatalos statisztika megállapítása szerint három különböző időpontban a következő viszonyt mutatta:

Év	Összlakosság	Városi lakosság		Falusi lakosság	
		abszolút szám	%	abszolút szám	%
1923	5.487.966	1,011.616	18,4	4,476.350	81,6
1930	5,549.441 ¹⁾	958.998	17,3	4,590.443	82,7
1935	5,729.868	952.213	16,6	4,777.655	83,4

Ez a kis táblázat már magában igen érdekes, sajnos ennek a tárgynak a keretében nincs módunkban hosszabban kitérni az itt mutatkozó jelenségek behatóbb vizsgálatára. Mindenesetre szembe-szökő, hogy Transylvania városainak a tényleges népessége csökken. Tudjuk azt, hogy a városi népesség természetes szaporodása igen alacsony, viszont a városba tömörülés, a falusi népesség egy részének a városokba húzódása, nemcsak ellensúlyozni szokta ezt a lassu szaporodást, hanem a városok tényleges népességét élénk ütemben gyarapítja. Tudjuk azt is, hogy Transylvania városait a világháború után igen jelentős tömegekben árasztotta el a vidéki és regáti románság, erről a betódulásról maga Manuila Sabin, a román Népszámlálási Intézet igazgatója néhány transylvan városra vonatkozólag igen szembetűnő képet festett.²⁾ Ha tehát mégis azt látjuk, hogy Transylvania városainak lakossága az utóbbi másfél évtized alatt nemcsak viszonylag csökkent a falusi lakossággal szembeni arányában, hanem abszolút számában is elég jelentősen fogyott, akkor érthetően különleges okokat kell keresnünk e jelenség magyarázatára.

Nem lévén terünk azonban e helyen e külön kérdés vizsgálatára, elfogadjuk az erdélyi falusi és városi népesség megoszlására és e kétféle lakosság-kategória szaporodására vonatkozóan a hivatalos román statisztikákat és ezeknek alapján ismertetjük a bennünket érdeklő viszonyokat.

A túloldali táblázatban foglalt adatok jól mutatják Transylvania városi és falusi lakosságának különböző szaporodását. Nem kívánjuk itt részletesebben boncolgatni a közölt adatsorból lesűrhető tanulságokat, kissé figyelmes szemlélés után bárki levonhatja a szükséges és érdekes megfigyelések egész sorát. Rámutatunk

¹⁾ Az „Indicatorul statistic al satelor din România” adata, mely nem egyezik a nemzetiségi részletezést is közlő és általunk legtöbbször használt Dragomir Silviu: La Transylvanie romain et ses minorités ethniques c. könyvében közölt adatokkal.

²⁾ Cluj város 1930 évi 100.638 lakosa közül mindössze 35.872, azaz 35.6% volt bennszülött, a többi bevándorolt. „Revue de Transylvanie” 1934. 1. s. p. 49.

azonban arra, hogy ha ezek az adatok megbízhatók és megbízhatóak azok a fentebb közölt számadatok is, amelyek a városi és falusi népesség megoszlását tüntetik fel Transylvániában három különböző időpontban, akkor a transylvan városokból állandó és nem is kisarányu elvándorlás folyik. A transylvan városi népesség ugyanis — igen lassan bár — állandóan szaporodik, egyetlen évben sem mutat a 16 esztendő időszakasz alatt természetes apadást a népmozgalmi statisztika. Érdeemesnek tartottuk alaposabban utánanézni ennek a meglepő jelenségnek, ami — úgylátszik — helyénvaló is volt, mert kiderült belőle, hogy a transylvan városok lélekszáma ténylegesen emelkedik. A transylvan városok népességfejlődését az alább közölt tábla mutatja:¹

A falusi és városi népesség természetes szaporodási arányszámai Transylvániában 1920—1930. években

Év	Ezer falusi lakosra esett szaporulat	Ezer városi lakosra esett szaporulat
1920	9.9	1.5
1921	11.8	4.2
1922	11.5	3.2
1923	10.5	2.7
1924	10.1	1.1
1925	9.2	1.5
1926	9.0	0.5
1927	7.8	1.1
1928	11.0	2.2
1929	9.0	0.8
1930	12.6	2.8
1931	10.4	1.3
1032	9.8	0.5
1933	8.2	0.6
1934	7.0	0.5

Transylvania városainak népességfejlődése 1910. és 1930. között.

Városok neve	Lélekszámuk		
	1910	1920	1930
30.000 lakoson felüli városok			
Cluj	60.808	83.542	98.569
Timișoara	72.555	82.689	91.866
Oradea	64.169	68.081	82.355
Brașov	41.056	40.335	59.234
Sătmar	34.892	58.251	49.917
Sibiu	33.489	32.748	48.013
8 nagy város:	395.662	459.124	545.295
20—30.000 lakosu városok			
Sighet	21.370	23.691	27.684
Lugoj	19.818	20.036	23.674
Turda	13.455	16.000	20.057
Reșita	17.384	17.159	20.008
4 közép város:	72.027	76.886	91.423

¹ A városok az 1930. évi lélekszám nagyságrendjébe vannak szedve. A kategóriák is ehhez az évhez igazodnak.

Városok neve	Lélekszámuk		
	1910	1920	1930
10—20.000 lakosu városok			
Carei	16.078	15.294	16.085
Mediaş	8.626	10.124	15.549
Petroşani	12.193	14.465	15.377
Dej	11.452	12.500	15.311
Salonta	15.943	15.488	15.176
Baia-Mare	12.877	12.780	13.986
Bistriţa	13.236	12.364	13.251
Sighişoara	11.587	11.561	13.096
Alba-Iulia	11.616	9.645	12.457
Gheorgheni	8.905	8.820	10.948
Sfântul-Gheorghe	8.665	11.189	10.942
Deva	8.654	8.658	10.593
12 kis város:	139.832	142.888	162.771
10.000 lakoson aluli város			
25 apró város:	143.407	136.888	159.509
49 város összesen:	750.928	815.786	958.998

Egybevetve az egyes város csoportok népességének átlagát az egyes népszámlálási időpontok között, a következő növekedéseket, illetőleg csökkenést találjuk:

Város csoportok	Lélekszámnövekedés (+) és csökkenés (—)			
	1910—1920 között		1920—1930 között	
8 nagy város	+ 63.462	+ 16.0%	+ 86.171	18.8%
4 közép „	+ 4.859	+ 6.7%	+ 14.537	18.9%
12 kis „	+ 3.056	+ 2.2%	+ 19.883	13.9%
25 apró „	— 6.519	— 4.5%	+ 22.621	16.5%
49 város összesen:	+ 64.858	+ 8.6%	+ 143.212	17.6%

Térjünk most vissza a transylvan nemzetiségek s különösen a magyarság szaporodási problémájára. A román demografusok véleménye szerint a transylvan magyarok pusztulásának egyik fő oka, hogy sokkal nagyobb mértékben városiakok, mint a románok, már pedig a városok az emberi élet valóságos „krematoriumai”, ahol a bennszülött lakosság állandóan pusztul és amelyeknek lélekszám-beli fejlődését csak a vidékről állandóan beözönlő falusi népesség teszi lehetővé.

Rámutatunk fentebb, hogy a magyar lakta területek népszaporodása transylvan viszonylatban nem rossz. Nem rosszabb, mint bármely más transylvan vidéké. Viszont arra is rámutatunk, hogy ezen az összefüggő magyar területen Transylvania ma-

gyar lakosságának csak kb. 40%-a él, a többi elszórva Transylvania egyéb részeiben, különösen a nyugati határ mentén és a városokban. Manuila Sabin szerint¹ 1930-ban Transylvania magyar lakosságának 27.1%-a lakott városokban, azaz 368.000 lélek. A transylvan városok népességének szaporodási viszonyai tehát a transylvan összmagyarságra nézve igen fontosak. A transylvan városok összes lakosságának — ugyancsak Manuila Sabin szerint — 1910-ben 62,0%, 1930-ban 38.4%-a volt magyar nemzetiségű.

Megállapítható a fentiekből, hogy a transylvan város lakó magyarság, mely az itteni magyarok összes lélekszámának kb. 30%-át adja, népünk tovább szaporítása tekintetében sok reményt nem nyújt. Bizonyos az is, hogy a transylvan románok, kik közül aránylag kevesebb a város lakó (1930-ban a transylvanai összes románok számának 10.5%-a város lakó) a városi népesség igen gyenge szaporodása folytán előálló szaporodás-kiesésből kevésbé részesednek. Tényleges veszteségekről azonban egyelőre a népmozgalmi adatok alapján nem beszélhetünk, mindössze a fejlődés, a városi népszaporodás megakadályozásáról. Sajnos, a transylvanai magyarság harmadik részének (kb. 30 %), a nem székelylakta és nem városi magyaroknak szaporodásáról ilyen közvetett utakon nem kaphatunk képet.

Bizonyos az, hogy a transylvan városokban a legutolsó évtizedben igen erősen előtérbe nyomult a román népelem. A román népszámlálási intézet már többször idézett igazgatójának kimutatása szerint 1910-ben a transylvan városok lakosságának 19.6 %-át adták a román nemzetiségűek, 1930-ban pedig már 35.3 %-át. Az is látható, hogy ez az előnyomulás majdnem kizárólag a magyar népesség kiszorításával és hátrányára történt.

ÖSSZEFOGLALÁS.

Foglaljuk össze a vizsgálódások eredményét. Transylvania népessége a régi Magyarország kebelén belül is gyenge természetes szaporodást mutatott, a mai Románia kebelében is utolsó helyen áll e tekintetben a tartományok között. A háború utáni években e tartomány szaporodása enyhe hullámozást mutat s kimondottan csökkenő irány csak a legutóbbi évek fejlődésében tapasztalható. A születések arányszáma tekintetében a mai Románia tartományai között utolsó helyen áll Transylvania, viszont a halálozási arányszám tekintetében helyzete kedvezőbb, amennyiben itt Bucovina mögött a második helyen áll. A Transylvaniában képviselt valásfelekezetek közül a gör. kat. egyház hívei szaporodnak legjobban, utánuk az unitáriusok, reformátusok, evangélikusok, róm. katolikusok, izraeliták és gör. keletiek következnek sorrendben. A

¹ „Revue de Transylvanie” 1934. 1. sz. 57. l.

természetes szaporodás nemzetiségi részletezésére csak két és fél esztendő adata áll rendelkezésünkre, így e viszonyra biztos értékű megállapításokat nem tehetünk.

A városi népesség az utóbbi években a természetes szaporodás tekintetében teljesen megállt, úgyhogy a természetes nép-növekedést majdnem teljes egészében a falusi népesség szolgáltatja. Ez a helyzet természetesen a transylvan magyarság szám-szerű fejlődésére hátrányt jelent, minthogy Transylvania a városok nagy többségben magyar lakosságaak voltak s még ma is az ösz-szes városi lakosság többsége magyar nemzetiségű.

Arra a kérdésre, hogy mennyiben befolyásolhatják Transylvania népességfejlődését és népösszetételét a vele egy államkeretben élő többi tartományok, — melyekről megállapítottuk, hogy jóval ma-gasabb természetes szaporodási arányt mutatnak fel — a követke-zőkben felelhetünk. Nagy eltolódás a népesség vallási, nemzetiségi megoszlásában s általában számbeli súlyában csak akkor állhatnak elő, ha Transylvania egyes népelemei erős kivándorlást mutatnának, más népelemek viszont ide való erős bevándorlást. Azokból a sza-porodási különbségekből, melyek az egyes transylvan megyék benn-szülöttei között fennállanak, belátható időn belül nem származhatnak olyan eredmények, melyek a mai egyensúly lényeges megbontá-sára, vagy éppen egyes népelemek, egyes nemzetiségek, vagy fajok tel-jes kipusztulására vezetnének. Transylvania és a külföld egymásközt levő ki- és bevándorlási mozgalma a háboru utáni első években igen jelentős volt, ma alig számbajövő. Az egyes romániai tarto-mányok közötti átvándorlások sem olyan jelentősek, hogy ezektől nagyhorderejű változások legyenek várhatók Transylvania népes-ségi szerkezetében. Transylvania nem az a terület, mely nagy-arányu idegen bevándorlást elbir. Mutatja és bizonyítja ezt az a megfigyelés is, mely szerint 1920—1930 között Transylvania né-pessége természetes szaporodás útján 528.861 fővel emelkedett, míg ténylegesen e két időpont között a szaporodás mindössze 403.074 ó. Azaz Transylvania relativ népsűrűsége olyan nagynak mondható, mely nemhogy jelentős bevándorlást nem bír el, de saját — pedig szerény — népszaporulatát sem bírja eltartani, hanem leadja más tartományok és más országok javára. Más kérdés aztán az, hogy a transylván kivándorlás és átvándorlás mellett van egy azzal szem-ben érvényesülő mozgásirány, melynek révén a kényszerűségből kivándorló transylván tizezrek helyébe betelepített ezrek jönnek, akik elfoglalják a kivándoroltak helyét.

Az egyes transylvan nemzetiségek egymáshoz való szám-arányában tehát jelentős változás rövid időn belül nem várható. Vi-szont igaz az, hogy az egyes transylvan nemzetiségek országos súlya érezhetően csökkenhet a többi romániai tartomány népességének jóval erősebb szaporodása következtében. E változások befolyá-solják a nemzetiségi csoportok országos politikai szerepét, társa-dalmi helyzetét, gazdasági lehetőségeit, de nem befolyásolhatják jogi helyzetét, mert Romániában nincsen bizonyos népi arányszá-mokat a közjogok terén minősítő nemzetiségi törvény. A mai tény-leges helyzete pedig a transylvan magyar kisebbségnek olyan,

hogy egy esetleg létesítendő ilyen törvényhozási intézkedés még abban az esetben is csak előnyt jelentene, ha netán a magyarság százalékarányának fokozatos csökkenésével a jövőben állandóan számolnunk kellene. A transzylvan magyarság szempontjából azonban sokkal fontosabbak azok a jogok és lehetőségek, melyek őt Transylvania községeiben, járásaiban, megyéiben, végül magában a tartományban megilletik, annál a szerepnél, amelyet az országos politikában számarányánál fogva megkövetelhet magának. E fontosabb jogok és lehetőségek terén pedig ismét csak az illető közigazgatási egységen belüli számaránya lehet döntő.

Egy területdarab értéke mindig egyenes arányban van és lesz a rajta élő embercsoportok fizikai és szellemi erejével. A fizikai erő függ az emberek számától. Jó ütemben fejlődő területen rendszerint növekszik a lakosság száma; elnéptelenedést a fejlődés megakadása, esetleg beteges állapotok szoktak előidézni. Transzylvan népeisége gyengén szaporodik, de még ennek a kis szaporulatnak egyrésze is kénytelen elvándorolni. Transzylvan népeiségefejlődése tehát nem virágzó, de minthogy transzylvan viszonylatban nagy eltolódásokat várni nem lehet, a „kipusztulási elméletre” alapított tanok nagyrészt erejüket veszítik. Ez még nem ok arra, hogy megnyugodjunk, de elegendő ok arra, hogy kétségbe se essünk a transzylvan magyarság számbeli fejlődésének kérdése fölött.

Dr. R. SZEBEN ANDRÁS.